

PROSLAVA 1100. OBLJETNICE SMRTI SV. METODA

Ivan GOLUB, Zagreb

ZNANSTVENI SKUP JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE I STAROSLAVENSKOG
INSTITUTA O 1100. OBLJETNICI SMRTI SV. METODA

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu održala je – jedino ona *na sam dan Metodove smrti* prije 1100 godina (6. travnja 885) – *spomen-sjednicu* o slavenskom naučitelju Metodu (6. travnja 1985). Na svečanoj sjednici, kojoj su prisustvovali članovi Znanstvenog i Organizacijskog odbora za jesenski znanstveni skup o ćirilometodskom nasljeđu u Hrvata, članovi JAZU i rijetki uzvanici, pročitano je nekoliko znanstvenih izlaganja.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Staroslavenski institut „Svetozar Ritig”, pod pokroviteljstvom Savjeta akademija znanosti i umjetnosti SFRJ, u povodu 1100. obljetnice smrti slavenskog učitelja Metoda priredili su *znanstveni skup „Tisuću i sto godina od smrti Metodijeve – Ćirilometodsko kulturno-književno nasljeđe u Hrvata”* koji se održao u jesen od 16. do 20. listopada 1985. u Zagrebu, Krku i u Istri.

U srijedu 16. listopada u 10 sati u palači Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu otvorio je znanstveni skup akademik Jakov Sirotković, predsjednik JAZU. U pozdravnom govoru naglasio je značenje ćirilometodske baštine za Hrvate, te spomenuo osobite nasljednike te baštine Križanića i Strossmayera.

Potom je akademik Andro Mohorovičić, potpredsjednik JAZU, u uvodnoj riječi govorio o pojavi slavenske pismenosti i književnosti na sceni evropskih kulturnih zbivanja ranosrednjovjekovnog razdoblja.

Usljedilo je izlaganje Ivanke Petrović iz Zagreba „Prvi susreti Hrvata sa ćirilometodskim djelom i ćirilometodsko nasljeđe u hrvatskoj književnoj povijesti srednjega vijeka” i izlaganje Eduarda Hercigonje iz Zagreba „Ćirilometodska književno-jezična tradicija u jeziku i stilematici hrvatskoglagoljske književnosti srednjega vijeka”. Predavanje Vladimira Vavříneka iz Praga „Vznik moravské arcidiéceze na pozadí vztahu mezi římským a konstantinopolským patriarchátem” održano je poslijepodne, jer je nakon izlaganja Eduarda Hercigonje bilo primanje što ga je za sudionike i goste znanstvenog skupa priredio predsjednik JAZU akademik Jakov Sirotković.

Prof. Ivan Dujčev iz Sofije nije došao. Njegovo opsežno predavanje „Croazia intermediario fra la Bulgaria e Roma all'inizio del secolo X” nije pročitano, jer je predsjedava-

jući prof. F. Mareš rekao da ne običava kratiti tuđe referate kako bi ih se moglo u predviđenu vremenu pročitati.

František Václav Mareš iz Beča imao je predavanje „Staroslavenski jezik u Moravskoj u Metodijevo vrijeme”. Burno je bio pozdravljen nastup starog profesora Moshé Altbauera iz Jeruzalema, čuvenog zbog otkrića slavenskih rukopisa na Sinaju. Njegovo predavanje bilo je „O nowoodkrytich rekopisach slowiańskich z klasztoru św. Katarzyny na Synaju”. Giuseppe Ferneglia iz Milana držao je predavanje „Marginalne bilješke o nekim staroslavenskim prijevodima s grčkog”. Josip Bratulić iz Zagreba nije govorio o najavljenom temi „Žitija Ćirila i Metodija – prvi izvorni tekstovi općeslavenske književnosti” (jer ta dva teksta u njegovu prijevodu na hrvatski nisu uspjela izaći za ovaj znanstveni skup), već je govorio o Rimskoj kuriji i misiji Ćirila i Metoda. Zoe Hauptova iz Praga držala je referat „Staroslovenské legendy o Naumovi”.

U četvrtak 17. listopada prije podne imali su predavanje: Josph Schütz iz Erlangena „Život sv. Ćirila i Metoda – Novo razumijevanje teksta”, namjesto oglasenog predavanja „Methods Grab in der Kathedrale von Morava (Topologische Erörterungen zu beide Lebensbeschreibungen)”; Mirko Marković iz Zagreba „Geografsko poznavanje areala slavenskih zemalja u doba Metodijeva života i rada”; Biserka Grabar iz Zagreba „Ćirilometodski i staroslavenski prijevod u hrvatskoglagojskim prijepisima”; Marija Pantelić iz Zagreba „Tema sudnjeg dana u prefaciji Bečkih listića”; Harry E. Gaylord iz Gronnena „The Redactional Elements in the Croatian Version of III Baruch in the Petrisov Zbornik”; F. Mareš je pročitao predavanje odsutnog Leszeka Moszynskoga iz Gdanska „Wplyw na ksztalt Starochorwackiego Ewangeliarza z Omiśla”; Radoslav Katičić iz Beča „Methodii doctrina” i Stjepan Damjanović iz Zagreba „Jezik hrvatskoglagojskih neliturgijskih tekstova 15. stoljeća.”

Poslije podne održali su predavanje: Milan Mihaljević iz Zagreba „O glasu j i načinima njegova bilježenja u tekstovima hrvatske redakcije crkvenoslavenskog jezika”; Jasna Vince iz Zagreba „Iz morfologije crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije”; Anica Nazor iz Zagreba „Sačuvani korpus hrvatskoglagojskih spomenika”; Janez Zor iz Ljubljane „Glagoljski fragmenti u Sloveniji kao dijelovi većih kodeksa”; James O'Brien iz New Yorka „Novopronađeni hrvatskoglagojski fragment u Americi”; Antonija Zardija iz Zagreba „Kult sv. Klementa Rimskog na hrvatskoglagojskom tlu”. Predavanje Antona Benvina iz Rijeke (koji nije mogao doći zbog oporavljanja od prometne nesreće) „Simbol nicejsko-carigradski u hrvatskoglagojskoj predaji” pročitao je Branko Fučić. Potom je isti Branko Fučić iz Rijeke održao svoje predavanje „Glagoljaška opatija sv. Lucije kod Baške”.

U petak 18. listopada prije podne održali su predavanje: Vera Stojčevska-Antić iz Skopja „O Ćirilometodijevoj tradiciji u Makedoniji”; Zdenka Ribarova iz Skopja „Knjiga proroka Jone u makedonskim i hrvatskoglagojskim rukopisima”; Vangelija Despodova iz Skopja „Karpinskoto evangelie i negovoto mesto među južnoslovenskite polni aprakosi”; Tvrtko Ćubelić iz Zagreba „Ćirilometodska tradicija i usmeno narodno stvaralaštvo” i Ivan Golub iz Zagreba „Slavenski koiné Jurja Križanića”.

U tri sata poslije podne istog dana uputili su se sudionici znanstvenog skupa autobusom na područje glagoljaške tradicije. Put nas je vodio od Zagreba preko Severina na

Kupi, Delnica do Rijeke. Radoslav Katičić je tumačio lokalitete kojima smo prolazili s povjesnog, geopolitičkog i lingvističkog stajališta. Upozoravao je dokle se proteže koji dijalekt.

Drugi dan, u subotu 19. listopada, krenuli smo autobusom iz Opatije, gdje smo noćili, na otok Krk. U gradu Krku primio nas je predsjednik Skupštine općine Krk Goran Nečić i u pozdravnom govoru zadržao se poglavito na dostignućima i zadacima općine na čelu koje se nalazi. Petar Strčić je govorio o povijesti Krka od najstarijih vremena do danas, izdvajajući glagoljašku tradiciju. Potom smo pod vodstvom Andre Mohorovičića razgledali drevni Krk, baziliku sv. Kvirina sa svim njezinim stilskim slojevima, krčki glagoljski natpis i druge arheološki zanimljive lokalitete, na čijem je iskapanju bio radio upravo akademik Andro Mohorovičić skupa s pok. Ivom Žicom, svećenikom krčke Crkve. U biskupskom dvoru nas je primio mjesni biskup dr. Karmelo Zazinović i pokazao nam dragocjenosti riznice krčke Crkve što se tu čuvaju.

Popodne poslije tri sata uputili smo se u Jurandvor, gdje je za sudionike znanstvenog skupa u programu bio predviđen „Prikaz staroslavenske liturgije”. Kad se naš plavi autobus primakao selu koje je na ploči uz cestu označeno „Jurandvor”, Radoslav Katičić upirući prstom na tu ploču reče u mikrofon: „Kome glagoljica nešto znači, neka prigne glavu.”

Svi smo se mi iz domovine i iz raznih zemalja skupili na tri dana u palači Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu i ovaj dan došli u Krk i sutradan ćemo u Istru upravo zato što nam glagoljica mnogo znači. Zato i dođosmo u Jurandvor na područje Baške, koja je dala ime najslavnijem i najduljem glagoljskom hrvatskom natpisu iz 11–12. stoljeća – Baščanskoj ploči.

Ostavljamo autobus i žurimo kao u povorci prema crkvi sv. Lucije čiji se teški kameni toranj diže na uzvisini. „Kampanaju” – rekoh, ne znam kome, za osebjnu zvonjavu. Pred crkvom na ledini – onoj o kojoj govori Baščanska ploča – nagrnulo svijet. Prolazimo jedan po jedan kroz natiskanu crkvu. Prof. Branko Fučić pruža ruku mještanima koji ga znadu iz vremena kad je istraživao čuvenu ovu crkvu.

Sjedamo na pripravljene klupe. Na svakom mjestu knjižica „Svečana večernja slavljena domaćim pučkim napjevom u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru (Baška) 19. listopada 1985. u povodu Znanstvenog skupa JAZU za obilježavanje 1100. obljetnice smrti sv. Metoda”.

Oglasile se s dna crkve sopile. Ulazi svečana povorka: svećenstvo, svjetovno i redovničko, i dr. Karmelo Zazinović, biskup krčke Crkve i naslovni opat sv. Lucije. U pozdravnoj besjedi biskup spominje povijest crkve sv. Lucije za koju je ovdje na ploči oltarne pregrade pred osamsto godina bilo pisano glagoljicom: „Az opat Dobrovit zdah crekav siju i svojeju bratiju s devetiju v dni kneza Kosmata obladajućagu vsu Krajinu.” Priliči, reče, da se o 1100. obljetnici smrti sv. Metoda upravo u crkvi sv. Lucije svetkuje svečana staroslavenska večernja, koju nazva neponovljiva večernja.

I započe večernja: „Bože, v pomoć moju vanmi”, a svećenstvo i narod odjeknu snažno i skladno: „Gospodi, pomoći mene pospeši se.” (Sjetih se djeteta koje moleći s odraslima jednom večernju razumje staroslavenski „pospeši se” malo drukčije: Gospodi, nasmeši se!)

Srh radosti me je prošao kad odjeknu psalam:
„Vazveselih se o rekših mne
v dom Gospodanj vnidem.”

Poslije će u autobusu Divna Zečević reći kako je potresan psalam

„Ašče ne Gospod sazidajet domu
vsuje trudiše se zijućei i.
Vse taj dast vazljubljenim svojim san.”
Svećenstvo zaziva blagoslov:
„Budi mir v sile tvojej
i obilije va stlpostenah tvoih.
Radi bratje mojeje i bližnjih moih
glagoljah ubo mir o tebe.”

Riječi psalma mi odvele oči na zidove crkve i pamet na burna stoljeća koja su ipak očuvala mir ovim zidovima i sačuvala ih našim danima i ovom danu. Pogledah susjeda. Na obrazu mu suze.

Istupi pop glagoljaš trećoredac pred puk i započe „Čtenje epistolije blaženago Ivana apostola”. Riječ čitanja „Bog svetlost jest i tmini v nem njest jedinije” uze biskup krčke Crkve i opat sv. Lucije Karmelo Zazinović za misao vodilju svoje homilije, i poveza ih skupno i skladno sa svetom Lucijom, čije ime označuje svjetlost, i sa znanstvenim skupom posvećenim rasvjetljivanju ćirilometodskog kulturno-književnog nasljeđa u Hrvata.

A onda „Oče naš iže jesi na nebeseh” slio se u jedan glas svećenstva i puka. Taj staroslavenski „Očenaš” pjevali su ovi prostori stotinama godina. A pridružena služba za pokojne opate Držihu, Dobrovita, sve opate i redovnike, čuvare i njegovatelje ćirilometodske glagoljske baštine u ovoj opatiji sv. Lucije primakla je daleku prošlost sadašnjosti.

Pomolim se za ti vernije umrvše
Ašče nezakonja nazriši, Gospodi:
Gospodi, kto postoit?

Povorka je u muku napustila crkvu. A puk i učenjaci zastali u razgovoru radosti i ushita. Dr. Tamarut Anton, prepošt krčkog Kaptola i generalni vikar krčkog biskupa, reče meni, drugu sa studija, pokazujući na svijet: „Najviše govori to što ljudi naprosto ne odlaze iz crkve sv. Lucije.” A ja zamolih biskupa K. Zazinovića da mi se na knjižici ove „neponovljive večernje” potpiše kao opat sv. Lucije. I potpisa se.

Prof. Radoslav Katičić, susjed mi, tek što je završila večernja reče: „Upoznat ću Vas sa seljakom koji čita glagoljicu kao novine.” Stadoh pred visoka, suha seljaka, koji u ruci drži teku ispisanu glagoljicom: bit će ova staroslavenska večernja koju on nije htio čitati iz transliterirane prigodne knjižice, već iz svojom rukom ispisanu glagoljicu. Zatečen zamolih ga da mi na knjižici Večernje stavi svoj potpis na glagoljici. I stavi: Tone Lesica. Drugi to vidjeli. Natiskali se oko seljaka učenjaci i tražili autogram na glagoljici u crkvi sv. Lucije gdje je stajala glagoljska Baščanska ploča kroz stoljeća.

Te večeri po povratku s Krka bila je svečena večera za sudionike znanstvenog skupa koju je priredila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Staroslavenski institut

„Svetozar Ritig”. Akademik Andro Mohorovičić, potpredsjednik JAZU i predsjednik Organizacijskog odbora znanstvenog skupa, čim smo sjeli za stol predao je svakom sudioniku plaketu. Plaketa je rad akademskog kipara V. Janeša. (I za 1100. obljetnicu smrti sv. Ćirila 1969. bio je V. Janeš izradio plaketu.) Na plaketi se s jedne strane nalazi lik sv. Metoda s razigranom aureolom i monaškom kapuljačom (što je neobično, jer se Metoda inače prikazuje s biskupskom krunom) i natpisom njegova imena na grčkom i latinskom, na glagoljici i na ćirilici; na drugoj strani nalazi se Bašćanska ploča u atriju Jugoslavenske akademije u Zagrebu i natpis: gore: 885–1985, u sredini: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i Staroslavenski zavod „Svetozar Ritig”, uz obod: MC – OBLJETNICA SMRTI METODOVE.

Potkraj večere su u ime znanstvenog skupa Anica Nazor, František Mareš i Ivan Golub predali akademiku Andri Mohorovičiću, predsjedniku Organizacijskog odbora znanstvenog skupa, u znak priznanja za izuzetno zalaganje za znanstveni skup knjigu „Tre alfabeti per gli Slavi” (Vatikan 1985), koja predstavlja zapravo katalog istoimene izložbe otvorene o 1100. obljetnici Metodove smrti u Vatikanskoj biblioteci. Tako je ova knjiga predstavljala u ovoj prigodi kao neku kariku između dva znanstvena skupa posvećena 1100. obljetnici smrti sv. Metoda: između onog rimskog i ovog domovinskog; osim toga, neki su predavači držali referate na oba skupa. U popratnoj besjedi F. Mareš je na latinskom jeziku izrazio divljenje i zahvalnost za prijegorno i stručno vođenje znanstvenog skupa od strane akademika A. Mohorovičića.

U nedjelju 20. listopada došli smo u Roč u Istri da sudjelujemo na Ročkom bienalu Ćakavskog sabora. U 10 sati je predsjednik Ćakavskog sabora Veseljko Velčić otvorio Ročki bienale. Potom su predavači sa Znanstvenog skupa pročitali izlaganja, ona ista koja su održali u Zagrebu, i to: Anica Nazor, Biserka Grabar (njezin je referat pročitala Ivanka Petrović), Antonija Zaradija, Ivanka Petrović. Giuseppe Fermeglia, rodom iz Roča, držao je drugo predavanje, ne isto koje je imao u Zagrebu. Također i Josip Bratulić, koji je govorio o Društvu sv. Ćirila i Metoda u Istri. Predavanjima su prisustvovali predstavnici društvenog i političkog života: Mika Špiljak, predsjednik Saveza komunističara SR Hrvatske; Ćedo Pajić, predsjednik Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, i drugi.

Popodne smo krenuli „Alejom glagoljaša” od Roča do Huma. Na tom putu nalazi se niz glagoljaških obilježja: Stup Ćakavskog sabora, Stol Ćirila i Metoda, Sijelo Klémenta Ohridskoga, Vidikovac Grgura Ninskoga, Uspon Istarskog razvoda, Zid hrvatskih protestanata i heretika, odmorište Žakna Jurja, Spomenik otporu i slobodi. Dok smo sva obilježja razgledavali iz autobusa uz tumačenje Josipa Bratulića, koji je duša postavljanja ove „Aleje glagoljaša” i autor istoimene knjižice (Zagreb 1983), obilježje zvano „Lapidarij” razgledali smo s nogu uz tumačenje Branka Fučića, koji je i zamislio ovaj glagoljski lapidarij. Tu su, naime, reproducirani najznačajniji kameni spomenici glagoljice. B. Fučić je upozorio na osnovnu razliku knjižnih i klesanih spomenika. Dok prvi lako i rado mijenjaju mjesto, ovi drugi su redovno na tlu na kojem su i nastali i za koje su nastali.

U Humu smo prisustvovali izboru župana. Pošto je obavljen izbor humskog župana, otvorila su nam se vrata grada, koji zovu najmanjim gradom na svijetu. Na jednoj od dvije

alke piše glagoljicom: „I VRATA NE ZATVORET SE V DNE, NI NOĆI NEST TU. I NE VNIDI SKVR'NAN V' GRAD". Pogledali smo također grafite u crkvi na groblju u Humu.

Prof. Altbauer me prstom pozvao k sebi, pokazao mi svoju knjigu o otkriću sinajskih glagoljskih rukopisa i drhtavim glasom rekao: „Zamislite, u najmanjem gradu na svijetu moja knjiga!" Jednako vlažnih očiju ponovno mi je ispriповjedio kako je ono jučer bio na Košljunu na otoku Krku. Kad smo, naime, razgledali grad Krk dan prije, prof. Altbauer se zanimao ima li tu gdje kakvih hebrejskih drevnih rukopisa. Nazvao sam franjevce na otoku Košljunu i upitao ih o tome. Rekoše da imaju jednu pergamenu s biblijskim tekstom na hebrejskom iz 11. stoljeća. Kad sam to prenio prof. Altbaueru, on se uzbuđeno uhvatio za glavu. Dok smo mi otišli u Jurandvor u Sv. Luciju na večernju, on je otišao na otočić Košljun. Uvečer po povratku je pripovijedao s ganućem kako mu je franjevac dao pergamenu: „Najprije ju je poljubio, a onda mi je dao." Govorio je sa suzama. „Ja se čisto bojim za prof. Altbauera. Jako je uzbuđen. A tu su visoke godine" – reče Anica Nazor, ravnatelj Staroslavenskog instituta.

Kad smo se u večernje sate blizili Zagrebu, stali smo se opraštati jedni od drugih, izmjenjivati posjetnice i separate svojih radova, moliti jedan drugoga da u arhivu ili biblioteci pogleda ovo ili ono, da bismo si u samom Zagrebu stisli ruku radosni zbog znanstvenog skupa koji je pridonio ne samo poznavanju ćirilometodske jezične književne baštine kod Hrvata nego i međusobnom poznavanju onih koji se bave izučavanjem te baštine.

2. 1100. OBLJETNICA SMRTI SV. METODA U RIMU

Rim se na nekoliko razina spomenuo 1100. obljetnice smrti sv. Metoda. Moj izvještaj je zapis sudionika tih spomena. Na Kongresu sam bio kao predavač a na slavljinama kao izaslanik Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu.

U ponedjeljak 7. listopada 1985. u 10 sati otvorena je u Salone Sistino u Vatikanskoj apostolskoj biblioteci velebna *izložba „Tre alfabeti per gli Slavi – Mostra di codici, incunaboli e libri rari slavi"*. Izložbu je otvorio kard. Josef Tomko, prefekt Kongregacije za evangelizaciju naroda i predstojnik Odbora za proslavu sv. Metoda „Comitato della Santa Sede per i Santi Cirillo e Metodio compatroni d'Europa". Na otvorenju je govorio i kard. Alfons Stickler, bibliotekar i arhivar Svete Rimske Crkve. Otvorenju su prisustvovali učenjaci, crkveni dostojanstvenici i diplomati akreditirani kod Svete Stolice.

Katalog izložbe „Tre alfabeti per gli Slavi" (Vatikan 1985), s blizu dvije stotine stranica teksta i pedesetak stranica reprodukcija predstavlja raskošno i znamenito spomen-izdanje. Osim što je to vodič kroz izložbu, katalog je i zbornik vrijednih priloga: I cimeli glagoljici della letteratura paleoslava (di Francesco V. Mareš e Johanne M. Reinhart), I più antichi manoscritti ciriliani (di Vladimir Mošin), La scrittura glagolitica presso i Croati (di Anica Nazor), Il libro a stampa serbo dei secoli XV–XVII (di Vladimir Mošin), Ricerche sulla storia dei fondi manoscritti slavi della Biblioteca Vaticana (di Josè Ruysschaert), Caratteri e libri delle tipografie promosse a Roma dai Papi per le lingue slave tra il XVI e il XVII secolo (di Vittorio Peri). Na početku kataloga stoji popratna

riječ Leonarda Boylea, prefekta Vatikanske apostolske biblioteke, i uvodna riječ Vittoria Perija, u kojoj – spomenimo – izriče zahvalu i našim ljudima koji su na ovaj ili onaj način pridonijeli ovoj izložbi: Matu Litriću, Anici Nazor, Josipu Buriću, Marku Japundžiću i sasvim posebno Tomislavu Mrkonjiću zbog njegova višemjesečnog požrtvovnog, stručnog i zagrijanog rada na priređivanju izložbe i izradi kataloga.

U utorak popodne 8. listopada bilo je svečano otvorenje *Međunarodnog kongresa „Il Cristianesimo tra gli Slavi”* što ga je organizirao „Comitato della Santa Sede per i Santi Cirillo e Metodi compatroni d'Europa – Pontificio Istituto Orientale Roma”. Kongres je otvorio kard. Josef Tomko. Rad Kongresa odvijao se na Urbanovom sveučilištu umjesto – kako je prvotno bilo predviđeno – na Orijentalnom institutu. Razlog tog premještanja sjedišta Kongresa bio je premalen prostor na Orijentalnom institutu. Rad je tekao od 8. do 11. listopada 1985. u plenumu (dopodne) i u sekcijama (popodne). U plenumu su održali referate: Leonard Boyle „The Site of the Tomb of S. Cyril in the Lower Basilica of S. Clemente (Rome)”, Ihor Ševčenko s Harvardskog sveučilišta „Y a-t-il eu une élite slave au Péloponnèse à l'époque de Cyrille e méthode?”, Franciscus V. Mareš sa Sveučilišta u Beču „What S. Methodius Contributed to the Constitution and Developement of the Literary Slavic Language” (predavanje je održao na latinskom i od predsjedajućeg kard. A. Sticklera dobio, jednako na latinskom, pohvalu što je izabrao latinski za jezik svog referata), Antonio-Emilos Tachiaos sa Sveučilišta u Solunu „The Cult of Saint Methodius in the Byzantino-Slavic World”, Mario Capaldo sa Sveučilišta u Salernu „Philological Aspects of the Opus Methodianum”, Marko Japundžić iz Zagreba „The Cult of Saint Methodius in Glagolitic Literature”, Ivan Dujčev iz Sofije „San Metodio e la Cristianizzazione dei Bulgari”, Angelo Tamborra „La riscoperta di Cirillo e Metodio nel sec. XX e il suo significato”, te Miguel Arranz „La Liturgie slave du IXe s. d'après l'euchologe slave du Sinai”. Diskusije nakon referata bile su izuzetno žive, plodne, ponekad i oštre. Vicerektor Orijentalnog instituta u Rimu prof. Vincenzo Poggi s pravom je kao mjerilo razine Kongresa istakao to što su najviđenija imena slavistike i povijesti prisustvovala svim plenarnim predavanjima i sudjelovala u diskusijama (npr. Ševčenko, Dujčev, Arranz, Mareš...).

Plenarnom zasjedanju predsjedao je prvog dana kard. Casaroli, državni tajnik, a drugog dana kard. Stickler, bibliotekar Rimske Crkve.

Popodne je bio rad u pet sekcija: povijesnoj (dvije), lingvističkoj, liturgijskoj i kulturološkoj. Povijesnoj sekciji II. predsjedao je Ivan Golub. Od naših su u sekcijama nastupili s priopćenjima: Anđelko Badurina „Cirillo e Metodio nell'arte” Josip Bratulić „La Curia romana e la missione cirillometodiana”, Ivan Golub „La koiné slava di Juraj Križanić”, Josip Hamm „Origini e sviluppo della scrittura cirillo-metodiana sul territorio croato”, Marko Japundžić „L'Ufficio dei SS. Cirillo e Metodio nei breviari glagolitici croati”, Milan Mihaljević „Phonological System of the Croatian Variant of Church Slavonic”, Tomislav Mrkonjić „Contributo dei Croati nelle edizioni slave in Occidente”, Anica Nazor „The Heritage of Cyril and Method in the Art of Printing”, Ivanka Petrović „Le radici cirillometodiane della cultura croata nel medio evo”, Andrija Šuljak „I meriti di Strossmayer per il culto e la cultura dei SS. Cirillo e Metodio”.

Zanimljivo je da su referati iz plenuma sudjelovali u radu sekcija bilo da su bili samo u jednoj sekciji, bilo da su prema interesu za tematiku išli od sekcije do sekcije, kao npr.

Ihor Ševčenko, koji je obišao sve sekcije. Spomenuo bih kako je u Povijesnoj sekciji II. bio i niz priopćenja o prisutnosti sv. Ćirila i Metoda u Sloveniji pod raznim gledištima: geografskom, povijesnom, sociološkom, likovnom i kulturnom. Smatram (to i rekoh zaključujući rad sekcije) da bi takvo istraživanje trebalo da se poduzme kod svih Slavena.

Predavanja iz plenuma i saopćenja iz sekcija bit će tiskana.

Poslije podne 9. listopada nije bilo rada u sekcijama kako bi sudionici mogli posjetiti iskopine pod bazilikom sv. Petra i Petrov grob. Jednu skupinu vodio je znalac J. M. Veselý.

11. listopada u sedam sati navečer zaključen je Kongres. Prof. Gilles Pelland, rektor Papinskog orijentalnog instituta i predsjednik Znanstvenog odbora Kongresa, pročitao je zaključke Kongresa koji su dizanjem ruke jednoglasno usvojeni. Ivan Golub pak bio je zatražen da u ime sudionika kongresista izreče zahvalno slovo prof. Pellandu. Mons. Marusin, tajnik Orijentalne kongregacije, zaključio je rad Kongresa završnom besjedom.

U subotu 12. listopada u 10 sati svetkovali su hrvatski hodočasnici misu u bazilici sv. Ivana Lateranskoga. Slavlju je predsjedao kard. Franjo Kuharić, nadbiskup zagrebački, a suslavitelji su bili metropolite riječki, splitski i vrhbosanski te biskupi M. Škvorc i Ć. Kos te stotinjak svećenika. Pjevale su se pučke pjesme, uz živo sudjelovanje puka. Čitanja biblijskih tekstova bila su svako u drugom napjevu glagoljaške tradicije. Kardinal Franjo Kuharić je u homiliji naveo koje su sve isprave izdali pape u svom nekadašnjem sjedištu ovdje u Lateranu a koje se tiču Hrvata. (Poslije mise mu spomenuh da je 1642. u Lateranskoj bazilici bio za svećenika zaređen Juraj Križanić. „Zakaj mi to niste rekli pak bi to bil spomenul v propovedi?” – reče kardinal.)

Također u subotu 12. listopada u 16,30 sati bila je audiencija kod pape Ivana Pavla II. u dvorani Pavla VI. (zvanoj po graditelju „Dvorana Nervi”). Pozvani su bili kongresisti i hodočasnici. Susret je imao i svoje ime „*Simposio europeo ecumenico in onore dei Santi Cirillo e Metodio*”. Svaki je sudionik dobio prigodnu knjižicu s istoimenim naslovom. Ona je sadržavala program ovog susreta s Papom. Mjesto papina trona bilo je pretvoreno u pozornicu. Sam Papa je sjeo u sredinu prvog reda među gledaoce. Izvedeno je nekoliko točaka. Najprije su benediktinci, među njima i jedan Hrvat (p. Joso Milanović), recitali poglavlja 35–37 iz „Dijaloga” sv. Grgura Velikoga. Potom su Grci, glumica Irene Papas kao solist i zbor Prototypos iz Atene, izveli muzičku priredbu „Bisanzio canta Maria – Testi e canti della tradizione mariana bizantina”. Potresni tekstovi i dirljive arije obuzele su sve listom. I Papu zacijelo, što se vidi iz pojedinosti koju ću spomenuti. Dok se velikom Nervijevom dvoranom još razlijegao aplauz za grčke umjetnike, prišao je jedan prelat iz Papine pratnje k prof. Tachiaosu, Grku u čijoj sam se blizini nalazio, i šapnuo mu: „Sveti Otac moli da napišete na grčkom nekoliko riječi zahvale i pohvale koje će on onda pročitati.”

Nakon Grka nastupili su Hrvati s priredbom „In Principio era il Verbo”. Don Frane Mandić, župnik iz Paga, otpjevao je u prastarom napjevu na staroslavenskom jeziku proslav Ivanova Evandelja „U početku bijaše Riječ”. Potom su Kapari, članovi Bratov-

štine sv. Ivana koja postoji od 13. stoljeća nepretrgnuto u Vrbniku, pjevali drevnu „Pobjubicu” uz sopile. Dječak Vrbničanin Frane Toljanić, koji je svirao sopilu među odra-
slim i starijim Kaparima izgledao je kao jamac da se višestoljetna bratovština Kapara
neće pretrgnuti niti će sopile umuknuti. Papa je s osobitim zadovoljstvom primio dje-
čaka s frulom i rukovao se sa svakim od Kapara i, dakako, s pjevačem Ivanova Proslova
don Mandićem. (Poslije upitah don Mandića tko ga je naučio taj divni napjev. „Jedan
stari svećenik” – reče. „A koga ste Vi naučili?” – upitah. „Mnoge” – veli.)

Potom su glumci Bugarskog narodnog kazališta s čuvenim zborom „Joan Kukuzel An-
gelofono” izveli dramu „Pohvalno slovo za slovoto – dokumentalna drama-ritual ot
Radko Radkov”. Na sceni su se pojavila sveta braća Ćiril i Metod pred papom Hadrija-
nom. Bilo je uistinu neobično na mjestu papina prijestolja, pretvorenom u pozornicu,
gledati glumca obučena kao papu (Kimitar Milev). No svi su provalili u smijeh kad je
nakon predstave papa-glumac sišao i poklonio se papi Ivanu Pavlu II.

Potom je izveden dio drame T.S. Eliota „Umorstvo u katedrali”, i to božićna propovi-
jed sv. Tome Becketta 1170. godine. Becketta je igrao Timothy West. Posljednje je bilo
„skazanje” o čudu u Bolseni anonimnog autora iz 13. stoljeća.

Nakon priredbi postavljen je papin tron. I Ivan Pavao II. održao je govor na francu-
skom u kojem se poglavito obratio kongresistima. Govorio je o Evropi potrebnoj jedin-
stva, o teologiji kulture i, dakako, o značenju djela svete braće.

Potom je sišao da obađe prisutne. Nakon susreta s prisutnim biskupima, uputio se vodi-
teljima Kongresa, kongresistima i hodočasnici. I izmijenio s nama po koju riječ.

To je bilo prvi put da sam vidio Papu onakva kakav je bio prije atentata: vedar, razdra-
gan i spokojan.

*U nedjelju 13. listopada predsjedao je papa Ivan Pavao II. misi u čast sv. Ćirila i Meto-
da, zaštitnika Evrope, prilikom 1100. obljetnice smrti sv. Metoda u bazilici sv. Petra. U
očekivanju da počne „Cappella Papale presieduta dal Santo Padre Giovanni Paolo II in
onore dei SS. Cirillo e Metodio patroni d’Europa nel 1100° Anniversario della morte
di S. Metodio (6 aprile 885)” preko zvučnika se čitalo ulomke iz Papina okružnog pis-
ma „Slavorum Apostoli” od 2. lipnja 1985. Osobito je bila dojmljiva Papina molitva iz
spomenute enciklike: „Tebi, Oče, Sine, Duše Sveti, zahvaljuje sveukupna Crkva što si
pozvao slavenske narode u zajednicu vjere, zahvaljuje za doprinos što su ti narodi
pridonijeli općoj baštini. Za to ti posebno zahvaljuje papa koji je Slaven podrijetlom.
Neka taj doprinos ne prestane obogaćivati Crkvu, evropski kontinent i cijeli svijet.
Budućnost! Kako god može ljudski izgledati puna nesigurnosti i prijetnji, stavljamo je s
pouzdanjem u tvoje ruke, Oče nebeski, zazivajući zagovor Majke tvoga Sina i Majke
Crkve, zagovor tvojih apostola Petra i Pavla, Benedikta, Ćirila i Metoda, Augustina i
Bonifacija i sviju koji su navješćivali Evandjelje Evropi i svojom duhovnom sjetvom
započeli izgradnju civilizacije ljubavi.”*

Krenula je duga povorka svećenika koncelebranata, u kojoj su se, po Papinoj želji, nala-
zili svećenici kongresisti i brojni svećenici hodočasnici, zatim biskupi i kardinali. S Pa-
pom su slavili euharistiju gotovo svi slavenski kardinali. Misa je bila na latinskom. Pje-
vala se koralna misa „De Angelis”. Prvo čitanje pjevalo se na staroslavenskom (Dj 13,

46–49), drugo na grčkom (2 Tim 2. 1–10), pripjevni psalam (Ps 103) na staroslavenskom. Evanđelje na latinskom (Iv 10, 11–16). Papa koji je za prva dva čitanja sjedio lica često pokrivena dlanovima, a za slušanja Evanđelja se upro svom težinom o štap, u homiliji je govorio snažno i odlučno: „Rad svete braće Ćirila i Metoda bio je djelo inkulturacije. Inkulturacija je ulaženje Evanđelja u jednu kulturu i ulaženje te kulture u Evanđelje. Ćiril i Metod nisu samo spomen nego i izazov. Nije li Evropi potrebno novo naviještanje Evanđelja? Rim i Carigrad nisu bili odijeljeni. Poslije su se odijelili. Krist čeka jedinstvo Istoka i Zapada. Ovdje su danas prisutni predstavnici drugih kršćanskih Crkava. O da se utjelovi riječ: Da svi budu jedno. Evropa je u ovom 20. stoljeću razdijeljena na istočnu i zapadnu. Evanđelje je nadilaženje svake razdijeljenosti.” Molitvu vjernika Papa je započeo na francuskom. Slijedili su zazivi na češkom, slovačkom, slovenskom, ukrajinskom, bugarskom, ruskom i hrvatskom. Molitveni zaziv na hrvatskom, koji je bio ujedno i zaključni zaziv, glasio je: „Za sve nas ovdje nazočne i za sve one koji su s nama u duhu ujedinjeni preko radija i televizije, da bi slijedeći veličanstvene primjere svojih otaca u vjeri, znali raditi obnovljenom snagom za jedinstvo Crkve i za preoblikovanje društva u duhu Kristova Evanđelja, molimo te.” Papa je zaključio molitvom na engleskom: „O Bože, koji u Kristovo ime želiš sve narode ujediniti u jednu obitelj, po zagovoru naših zagovornika Ćirila i Metoda udijeli svojoj Crkvi milost jedinstva, trajan mir i vjeru u Krista, a nama, svojim sinovima, podaj da budemo vjerodostojni svjedoci tvoje ljubavi.” Potom su u povorci prilikom prikazanja Papi predani darovi. Papa se izuzetno dugo zadržao s darovateljem, našim benediktincem Jozom Milanovićem, koji mu je uručio pretisak benediktinske regule na glagoljici. Kako je darovatelj knjigu predao neumotanu, Papa ju je očito stao sa zanimanjem listati. S pažnjom je također primio uokvirenu pašku čipku s izvezenim slovima na glagoljici kojima počinje Ivanovo evanđelje: „U početku bijaše Riječ – Isprva be Slovo”. Predala ga je Pažanka u narodnoj nošnji. Na kraju mise kor je zapjevao „Da ispolniatsia usta naša hvalienia Tvoiego, Gospodi”.

Poslije mise, dok smo odlagali misno ruho, nalazili su se blizu i nekako skupa slavenski kardinali suslavitelji euharistije s papom Slavenom o 1100. obljetnici smrti slavenskog apostola i prosvjetitelja sv. Metoda. Ta me posebnost potakla da nakon trena oklijevanja pozdravim slavenske kardinale Macharskoga, Glempa, Tomka i Kuharića, kojemu rekoh: „Ovdje u bazilici sv. Petra Križanić je služio svoju mladu misu. Nije slutio da će se jednog dana tu čuti staroslavenska riječ u misi i da će papom biti Slaven. A možda je i slutio. Vizionari daleko vide.”

Koliko se značenje htjelo dati euharistiji što ju je slavio papa Ivan Pavao II. o 1100. obljetnici smrti sv. Metoda, znamenit znak je i medalja koja je za tu prigodu kovana, zapravo dvije medalje: jedna velika i jedna manja s likom svete braće Ćirila i Metoda uz papu i natpisom „Cyrillus Methodius 885. Romae. 1985”, na jednoj strani, a na drugoj strani: „Ioannes Paulus PP. II. In Basilica Vaticana die 13 Octobris anno 1985 celebravit.”